

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI

İki ayda bir yayınlanır

Sahibi

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Adına
Prof. Dr. Turan YAZGAN

Yazı İşleri Müdürü

Saadet Pınar YILDIRIM

Arşiv ve Tashih

Muhittin NALBANTOĞLU

İdarehane

Ankaravî Mehmet Efendi Medresesi,
Belediye Sarayı Arkası, Saraçhane/İstanbul

Telefon

511 10 06 - 511 18 33

Fax

520 53 63

Teleks

30600 tdavtr

Dizgi

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Yuluğ Tekin Dizgi Merkezi

Baskı

Renk Ofset

Abone Bedeli

Yurtiçi: 100.000 TL. Yurtdışı: 75 DM.



74

EKİM 91

LADİK ve SEYYİD AHMEDİ KEBİR ER-RİFAİ HAZRETLERİ

Sadi BAYRAM

Türk kültür ve medeniyeti incelendiği zaman, kasabaların tarihlerinde derişlerin önemli rolleri olduğu görülmektedir. şehirleşmeler ve iskân sahaları hep büyük zatlar etrafında vücut bulmuş, gelişmiştir. Aynı zamanda bir ekol kurmuşlar ; isimleri ve esaneleri asırlardan beri kulaktan kulağa birazda değişerek günümüze ulaşmıştır.

Bunları derlemek ve gelecek nesillere bozulmadan, tahrif etmeden ve ulaştırmak bir Türk olarak hepimizin aslı görevlerinden biridir. Ancak bunları derlerken birazda ayıklamak , doğruları bulmak , okuyucuyu yanlış yollara sevk etmemek gerekir. Tarihe sadık olarak yorumu okuyucuya bırakmakta ayrı bir prensiptir.

İşte bu yazı ile, Samsun ilimizin Lâdik kasabasının tarihini bir nebze olsun aydınlatmak, Beylik ve Osmanlı döneminin tarihi coğrafyası içinde, felsefe ve kültürünü yansıtmak ve Türk büyüklerini de tanımak ve Anadolu'da Rıfâî - Rıfâî Tarikatının kurucusunu tesbit amacı ile bu yazıyı ikinci defa yeni kâtabelerden alınan bilgilerle genişleterek, dipnotları ile zenginleştirerek kaleme almak istedik.¹

Osmanlı İmparatorluğu zamanında Amasya'ya bağlı bulunan Ladik'in antik ismi Laodicea'dır. Ladik Gölü'nün adı ise, Stiphane olduğu kayıtlarda geçmektedir.

Tarihimizde üç adet Ladik kasabası bulunmaktadır ki, birincisi Konya'nın Ladik kasabası; ikincisi ,Van ilindeki Kör Ladik ; üçüncüsü ise, eskiden Amasya'ya , bugün Samsun ilimize bağlı Ladik.

Meşhur seyyahlarımızdan Evliya Çelebi, Seyyahatnamesi'nde Ladik'i özetle şöyle tasvir etmektedir ² :

" *Amasya Kayserlerinden [Havik] zatın yapısidir [kale]. ... Nice kimselerin eline geçtikten sonra Danişmendilerden Melik Gazi gelip burayı fethetmiştir. Kumandanlarından Salman Han, " Sancağı kale üzerine dikmeyelim " der. Melik Gazi de " La ! Dik " der. Arapçada, La hayır demektir. Melik Gazi, Hayır sancağı kaleye dik manasında La Dik der. Bu konuşma sonucunda şehrin adı Ladik olarak kalır.*³

"... Yıldırım Beyazıd, Amasya Kalesi'ni feth ettiği zaman; Ladik, savaşız olarak Timurtaş Paşa'ya teslim olmuştur. Ahalisi zevk ehli ve iyi kimselerdir. Şehzade Beyazıd-ı Velî Amasya mutasarrıfı iken, her sene altı ay gelip bu

kasabada avlanırdı. Bu yüzden şehirde güzel bir has bahçe yapıp bırakmıştır ki, hala bostan ustası, bostancı hademeleri, korucuları vardır. Çayır büyük Mirahor tarafından muhafaza olunur. Merhum Sultan Validesi Bülbül Hatun'un⁴ Vakfı olup, ahalisi vergiden muaftır. Eyalet valisi tarafından bu şehre kimse gönderilip de karıştırılmaz.

" Üçyüz akçe payeli şerif kazadır. Kadısına senede altı kese has olur. Şeyhulislâm'ı(müftüsü), Nakibu'l eşrafi, bilginleri ve eşrafi vardır. Sipahi kethüda-yeri, Yeniçeri Serdari, şehir Naib ve Muhtesibi, Kapan Emni, Gölcük Emni vardır.

" Kalesi şehrin güneyinde göklere uzanmış, dört köşe, köhne bina bir kaleciştir. İçinde eserleri, imâretleri yoktur.

" Şehir, onyeddi mahalledir.Şehir mahalleleri; Velabey, Güllez, Yeni Cami,Tekke, Şehreküstü, Yarımca, Polat, Yahşi mahalleleridir. Kırkyedi mihrabi (camisi- mescidi) vardır. Altısında Cum'a Namazı kılınır. Üçü, geçmiş sultanlar camiidir.

" Sultan Ahmed Camii, Davut Paşa Camii, Tekke Camii, Şehreküstü Camii, Güllez Camii meşhurlarıdır. 3.020 kadar kiremitli bağı-bahçeli evi vardır. Yedi kadar tarikat ehli tekkesi vardır. Meşhurları Seyyid Ahmed-i Kebir Tekkesidir. Çarşı içinde Eski Hamam ile Yeni Cami mahallesinde Yeni Hamamı vardır.

" Yedi hanı vardır. Kapan Hanı, Halim Bey Hanı, Emin Hasanoğlu Hanı, Seyyid Ahmed Efendi-zade Ali Çelebi Hanı, Buğday Pazarı'nda Tenk Hanı meşhurlarıdır.

" Davut Paşa'nın çarşı içinde gayet mükemmel kargir bir bedesteni vardır ki caminin hayratıdır. Etrafında dörtyüz kadar dükkân vardır. Şehirde kırk kadar vezir ve Ayan sarayları vardır. Meşhurları; Osman Paşa Sarayı, İbrahim Bey Sarayı, Hacı Bey Sarayı, Hüseyin Bey Sarayı, Alaybeyi Sarayı, Mustafa Bey Sarayı..

"...19 kadar çocuk mektebi,İki imâreti vardır. Suyu ve havasının lâtif oluşu yüzünden güzelleri çoktur.. Büyükleri temiz kumaşlar ve samur kürk giyerler. Beyleri, paşaları, ikiyüzden fazla yüksek mansıb zaptetmiş kadı efendileri, büyük şeyhleri, iyi halli, halim-selim adamları vardır.

" Şehirde; Gürcü ve Türkistanlı iyi binici sipahiler, bilgi sahibi yaranı çoktur. Orta halli olanları, tüccar ve sanat ehlidir. Çuha, ferace ve kontuş giyip, çeşitli akça ve gökçe esvab giyerler. Kadınları kadife çakşır üzerine sarı çizme ve çuha ferace giyerek, beyaz yüz örtüsü tutunup, sivri diba takke giyerler ve edebli şekilde geçerler. Hamamdan, ziyafetlerden başka bir yere gitme ihtimali yoktur. Temiz ve iffetli kadınlardır. Sanat eserlerinden Akdağ'ın beyaz pamuk bezi, Acemlerin lefkürî ve Musul bezinden daha ince olur.

" Yiyecek ve içeceklerinden Göksuyu armudu, Karaman armudu, Memecik ekmeği meşhurdur. Osmanlı ülkesinde Sapanca ekmeğinden sonra Ladik'in memecik ekmeği meşhurdur. Yaylak ve kışkı fazla olduğundan; üzüm, kavun-karpuz, incir, zeytin nar gibi meyvaları olmaz. Ama; Akdağ balı adı ile meşhur bir çeşit saf balı olur ki, ne Girid balına benzer, ne de Adana Saykala balına...

Bu bal gayet anberli ve kokulu olduğundan kutularla İstanbul büyüklerine hediye gider.

Mesireleri

" Ballıkaya suyunun başı, mesire bir yerdir. Şehrin kıblesindedir. Şehrin doğusunda Frenk Gözü demekle meşhur geniş bir pınar akar. Hüseyin Paşa, bu suyun üzerine gezinti yeri olmak üzere bir Havarnak Köşkü kondu muştur. Bütün zevk sahipleri gidip sefa ederler. Temmuz ayında bu su o kadar soğuk olur ki, üç adet taşı sudan çıkaramazlar. Gerek ballısı, gerekse Frenkgözü şehrin içinden akarak, han, hamam, bahçe gibi yerleri sular, şehrin içinde nice nice un değirmenlerini döndürerek Ladik Gölü'ne dökülür.

" Gezinti yerlerinden biri de Akpınarbaşı'dır. Fakat bu su şehre girmeyip, dışarıdan akar ve tarla ve bağları sular. Bu suyun da başı, şehrin kuzeyindeki dağlardan gelir, göle akar. Kalenin batı tarafında Manastır denilen yerde bir gezinti yeri vardır. Çimenlik, ferahlık bir yerdir. Buradan akan suya Ramca Suyu derler. Marra Suyu'ndan lezzetli bir sudur. Bu sular, kale altında ikiye ayrılır. Bir bölüğü Hıdırlık Ziyareti'nde aşağı Kora Mahallesi içine akar. Bir kısmı da, şehir ayan ve eşrafının, hacıları karşılamak üzere çıktıkları Yalidere Sultan ziyaret yeri mesiresinden, Kozlu bağlarından aşağıya akıp, Ladik Gölü'ne dökülür.

Ladik Ilıcası

" Ladik'e (yaya) birbuçuk saat uzaklıkta Hallez denilen köy, yüksek bir tepe üzerinde, bağlı-bahçeli Müslüman köyüdür. Bu köyün altından nice un değirmenlerini döndürdükten sonra Yeşilırmağa akar. Ladik dağları arkasında olduğu için, Ladik Gölü'ne karışmaz. Bu nehrin kenarında Hallez-İlçası vardır. Kubbeli olup, kiraz mevsiminde bütün o havaliden araba araba binlerce adamlar gelip, bu ılıcada çimerek (yıkanarak) cüzzam ve alaca hastalığından kurtulurlar. İlcanın ayağı Hallez Suyuna akar. /

"... Üç saat uzaklıkta...Ladik'in Koze'si çok faydalıdır. Çifte büyük kubbesi vardır. Kadınların ayrıca kubbeleri vardır. Erkekler ılıcasında ona on, göl gibi bir şafii havuzu vardır ki, ölü gönül görse, ebedi hayat bulur... Suyu o kadar sıcak değildir. Dört çevresinde beyaz mermerden olan arslan ağızlarından sular akarak büyük havuza girer. Ama küçük bir havuzu vardır ki, gayet sıcaktır. Adam, içine girmeğe tahammül edemez. Büyük havuzun dört çevresindeki taklar altında sekiz adet sanath kurnası vardır. Bu ılıcada " Kız gözü" diye meşhur, beyaz mermerden buz gibi bir su akar ki, içenler ebedî hayat bulurlar. Halbuki bu soğuk su ile sıcak suyun arası bir kulaç yerdir. Allah'ın acaip bir yaratılışıdır. İnnallahe ala küllü şey'in kadir.

Ladik Gölü

" Ladik'in doğu tarafında, uzakta olmayan bir gölcüktür. Etrafı ancak bir günde devrolunur. Hayat suyudur. Onbir türlü balığı vardır ki, her birinin lezzetini ve hassalarını tavsilatı ile yazsak söz uzar. Turna balığı, Musa Sofrası kadar lezzetli ve kuvvet vericidir. Halicin (Gölün) kenarı mamur köylerle donanmıştır. Dört çevresinde Zari, Sonsa (Sonusa),Koze, Zeytin dağlarından

gelen 26 kadar suları alır. Gölün hiç bir tarafa ayağı yoktur. Ağız ağıza bir gölcüktür. Kenarında Boğaz Köyü, gayet latif ve mamur bir köydür. Otuz Köyü de bu gölcük kenarındadır. Bu köyden çıkan kaymak, hiç bir yerde yoktur. Küleğin içinde (süt kabı) iki keçi oğlağı, kaymağın üzerine bassa, turnakları kaymağa tesir etmez. Kaymağı bıçak ile keserler. Sakız gibi çiğnenir. Lezzetli ve kokuludur. Bu kaymağın benzeri meğer Erzurum'da Bingöl yaylasında buluna...

Ladik'in Ziyâret Yerleri

"Şeyh Ahmed-i Kebir büyük tekkesinde gömülüdür. Şeyhülekbir'den irşad alıp sonra birine halife olmuştur. Ulu Sultan'dır. Hâlâ herkesce ziyâret edilir. İki de Eski Camide gömülüdürler. Eski Cami de 852 (1448 M.) senesinde onlar yaptırmışlardır. Orhan Gazi Şeyhlerindedir. Kale altında Şeyh Ya Davut Sultan; Kora mahallesinde, Yukarı Ziyâret Hıdırlık ; hacıları karşılamaya çıktıkları yerde Yalüdede ziyâreti vardır. Merhum Gazi Tayyar Mustafa Paşa da burada, bir büyük kubbede gömülüdür."

Yine Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde şu satırlara da rastlanmaktadır "... Şeyh Seyyid Ahmed Kebir Rufâî: Orhan (Gazi) şeyhlerindedir. Ulu sultandır. Amasya'nın Ladik şehrinde Ulu Camide gömülüdür. Vefat tarihi 752'dir. (1351 M.)

"Şeyh Hasan Rifâî: Orhan Gazi buna inanırdı. Şeyh Ahmed Kebir Rifâî'nin amcası oğludur. Tokat'ta Sünbüllü Baba'ya yakın bir yerde gömülüdür"⁵.

Amasya Tarihi'ni yazan Abdi-zade Hüseyin Hüsameddin (Abdi Yasar) ise, adı geçen eserinde Ladik hakkında şöyle demektedir:

"... Bu kasabanın içinde ve çevresinde oturan Türk aşiretlerinden Doğanlı oymağının Beyi Selvi Bey, Melik Ahmed Danişmend-i Gazi'nin damadıdır. Melik Ahmed Gazi'nin kızının adının İldük Hatun ve ondan doğan Selvi Bey'in oğullarının adı da; Arslan Doğmuş ve Uluğ Beyler olduğu eski vesikalardan anlaşılmaktadır. Niksar'da medfun olan Emir Bedreddin Şahenşah bin Arslan Doğmuş et-Toğani'nin mezar taşına ; Ladik'e bağlı Kızıloğlu ve Doğanlı gibi büyük köylere ve buralarda bulunan malikanelere dikkat edilirse, bu kasabanın adının İldük Hatun veya İldik Hatun şeklinde olduğu tahmin edilebilir."⁶

Hüseyin Hüsameddin'in 1911'de belirttiğine göre; "...Ladik'de 17 mahalle, 500 hane bulunmaktadır. Bunlardan, Bahş, Kova, Kilyas, Saray, Zaviye, Kızılsini ve Kösre eskiden beri mevcuttu. Kasaba yavaş yavaş genişliyerek, büyümüş; Camii Cedid, Harmanlar, Han Pınarı, Hacı Ali Pınarı, Şehreküstü, Sunullah Paşa, İskaniye, Namazgah, Taşlı Pınar ve Kilise mahalleleri ortaya çıkmıştır."

"Zaviye Mahallesi'nde bulunan camii şerif, kiliseden çevrilerek bir minare ilave edilmiştir. Camii Cedid Mahallesinde 891/(1486)'da Vezirlerden Davut Paşa tarafından yaptırılan Camii şerif yıkılmaya yüz tutmuş olduğundan 1085/(1674)'de Sultan IV. Mehmed Han Hazretleri tarafından iki minare ilave edilerek yenilenmiştir. Bahşi Mahallesi'nde, Amasya Valisi Şehzade Sultan Ahmed'in annesi, (Sultan II. Beyazıd'ın eşi) Bülbül Hatun tarafından 915 /(1509)'da Camii şerif, hamam (ve imaret) yaptırmış, vakıflarını tanzim etmiştir....

" Ladik'li Şeyhülislâm Mehmed Efendi 1112/1700 tarihinde Camii Cedit Mahallesi'nde oniki odalı bir medrese, gayet muntazam kargir bir cami, bedesten ve taşhan yaptırmış ; 1117/ 1705 senesinde, bu bedesten ve hanı, medrese ve Camii Şerif'i vakfetmiştir. Bahşi Mahallesi'ndeki dokuz odalı ahşap medrese, Hızır Paşa tarafından yaptırılmış olup vakıfları vardır. Yakın zamanda, Zaviye Mahallesi'nde beş odalı bir medrese yapılmıştır.

" Bu dinî yapılar ve ilim müesseselerinden başka, Mes'ud Bey, Sun'ullah Paşa, Polat Bey, Emir Ahmed Çelebi ve Hacı Yunus tarafından yaptırılmış birer mescid ve Camii şerif, bir Rüşdiye mektebi, bir ibtidai mektebi ve bir kız mektebi bulunmaktadır. 1323/(1905)'de Çerkes Karabey-zade Ömer Bey de Saray Mahallesi'nde güzel bir hamam inşa ettirmiştir. Ladik kasabasını, halkın ziyâret mahalli haline getiren, Rufâiyye Tekkesi kurucusu es-Seyyid es-Şeyh Ahmed Kebir-i Rufâî'nin türbesi pek meşhurdur. Türbenin vakıfları, imârethanesi ve tekkesi var idi. Kasaba yakınlarındaki Bali Baba Tekkesi de meşhur bir ziyâret yeridir.

" Bu kasabada, tarihte meşhur olan dört sülâle çıkmıştır. Bunlardan birincisi Danişmend ve Selçuklu emirlerinden Doğanlı Selvi Bey Sülalesidir. Bu sülâleden çıkmış emirlerin her biri çok meşhur idi. İkincisi Kubad Sülalesidir. Bu da Selçuklu sülâlesidir. Kubad Oğulları, Osmanlılar'da da meşhurdur. Üçüncüsü (sülâle) Çelebi Sultan Mehmed Han Hazretleri'nin emirlerinden Yeni Bey adıyla anılan sülâledir. Yeni Bey Oğulları ekseriyetle emir oldukları için pek meşhur olmuşlardır. Dördüncüsü (sülâle) Seyyid Ahmed Kebir-i Rufâî Hazretleri'nin sülâlesidir. Bu zatın oğulları ve torunları Anadolu ve Arabistan'da yayılıp çoğalmışlardır. Bu sülâleden de emir olanlar vardır.

" Sadrazam Tayyar Paşa, Yeni Bey Sülalesinden olup, Babası Mustafa Paşa vezirlerdendir. Tayyar Paşa'nın oğulları Mustafa Paşa, Ahmed Paşa ve Hüseyin Paşa'lar da Ladik kasabasından çıkmış vezirlerdendir. Bunlardan başka, Şeyhülislâm Mehmed Efendi ile Sultan'ın imami Ali Efendi, Hasan Efendi ve Emir Mustafa Efendiler Ladik Kasabasından çıkmış meşhurlardandır. Yeniçeri Ağası ve Vazirlerden olan Çalık Ahmed Paşa ise, bu kasabaya bağlı Saray nahiyesindedir....

" Ladik kasabası, Selçuklu Sultanı Mes'ud tarafından imâr edilerek yenilettirilmiş ; ideresini de Kızıoğullarına vermiştir. Daha sonra Kubadoğulları'nın idaresinde kalan bu kasaba, bu sırada Amasya, Osmanlı saltanatının himayesine girince, Osmanlı beldesi haline gelmiştir. Osmanlılar zamanında Çelebi Sultan Mehmed ile Sultan II. Beyazıd-ı Veli ve bunların şehzadelerinin valilikleri sırasında yazlık saray, Ladik kasabasında bulunuyordu.

"...Ahmed Saray'da, Seyyid Ahmed Kebir-i Rufâî'nin evladından es-Seyyid Zeynelabidin Rufâî'nin tekkesi ve kargir camii vardır. Ayrıca burada bir ibtida mektebi, Diyadin Köyü'nde, Zeyneddin Samud Baba tarafından yaptırılmış Samud Tekkesi ve Salur Köyü'nde Hacı Nebî Tekkesi bulunmaktadır.

SEYYİD AHMED-İ KEBİR EL-RUFAİ

Asıl Seyyid Ahmed Rufâî, 1118 senesinde Basra şehrinde dünyaya gelmiş olup babası Seyyid Ali bin Yahya'dır. Seyyid Ahmed-i Kebir yedi yaşında iken babası vefat etmiştir. Dayısı Mensur Betaihi, Seyyid Ahmed'i büyük bir ihtimamla büyüterek , meşhur hocalardan ders aldırılmış, iyi bir ilim tahsil ettir-

miştir. Beni Rufae kabilesine mensup olduğu için Rıfâî diye anılmıştır.⁷

Yedi yaşında Kuran-ı Kerim'i ezberleyen Seyyid Ahmed'de hocası Abdül-melik Harnuti şu vasiyetini bildirdi: " Ya Ahmed ! Başkalarına iltifat edip gezen, hedefine varamaz ve hakikate kavuşamaz. Şüpheden kurtulamayanın, dünyevi düşüncesinin , nefsi arzularının peşinde olanın; felâha, hidâyete kavuşması düşünülemez. Bir kimse, kendi kusurunu, noksanını bilmiyorsa, onun bütün zamanı da noksan geçer." Bunları hemen ezberleyen ve bir yıl bu usullere riâyet eden Seyyid Ahmed, bir yıl sonra hocasını ziyârete gidip, nasihatleri istediğinde hocası " **Hakiki alimleri, evliyai tanıyamamak çok kötüdür. Tabibin hasta olması ne fena, akıllı kimsenin cahil kalması ne kötüdür** " demiştir.

Seyyid Ahmed Rıfâî, daha çocukken bir grup evliyanın yanından geçiyordu. Hepsî kendisine bakıyorlardı. Birisi " **Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resulullah, bu mubarek ağaç (çocuk) büyümeye başladı**" dedi. İkincisi " Biraz sonra dallanır"; Üçüncüsü " **Kısa zamanda gölgesi etrafını doldurur** "; Dördüncüsü " **Çok geçmeden meyva verir ve ay gibi etrafa ışıklarını salar**"; Beşincisi " **Yakında, insanlar onun kerametlerini, fevkalade hallerini görürler. O insanların hacetlerini (ihtiyaçlarını) istediği kimse olur** " **Altıncısı** " **Pek kısa zamanda şanı pek yücelir** " ; Yedincisi " **Onun talebeleri pek fazla olur**" dediler.

Gavs-ül-Aktab mertebesine erişen Seyyid Ahmed-i Kebir Rıfâî sülalesi soy ağacı literetürde şöyle belirtilir : Ahmed bin Sultan Ali bin Yahya bin Sabid bin Ebü'l-Fevaris Hazım Ali bin Ahmed Murteza bin Ali İşbili bin Rufae Hasan bin Mehdi bin Muhammed bin Hasen bin Ahmed Salih bin Musa bin İbrahim Murteza bin Musa Kazım bin Ca'fer-i Sadık bin Muhammed Bakır bin Ali Zeynel Abidin bin Hüseyin bin Ali bin Ebi Talib'dir. Anne tarafından nesebi Hz. Halid bin Zeyd Ebu Eyyub-elEnsari'ye dayanır. Kendisine " Ebü'l-Alemeyn" (iki sancak sahibi) künyesi verilmiştir. Ayrıca kendisine " Ebü'l Abbas " da denir. Sebebi ise ; nesebinin Hz. Fatıma Validemiz sebebiyle Peygamber Efendimize ve " Mihmandar-ı Resulullah " olan Hz. Halid bin Zeyd'e dayanmasıdır.

O devrin islam alimleri Vasıt şehrine daha çok uğruyorlardı. Diğer dayısı Ebu Bekr el- Ensari el- Vasıtı de bu şehirde idi. Bu sebepten dayısı O'nu Vasıt şehrine gönderdi. Aliyyül Kari Vasıtı Hazretlerinden ve dayısından dersler aldı. Tasavvufta zamanın bir tanesi oldu. 23-Eylül 1182 tarihinde ebedî âleme geç etti.

Seyyid Ahmed er-Rıfâî'nin ilk eşi Hatice binti Ebu Bekir el-Vasıtî en-Neccari'den iki kızı dünyaya gelmiş olup isimleri Fatma ve Zehra'dır. kızı Fatma'dan İbrahim el-A'zeb (öl.1212) ve ahmed el-Ahdar (öl.1247) adlı iki büyük sufi yetişmiştir. Diğer kızı Zeynep'den ise; iki kız, altı erkek torunu olmuştur. Bunlardan İzzeddin Ahmed es-Sayyâd (öl.1271) Rıfâiyye tarikati'nin Sayyâd kolunun kurucusudur. Seyyid Ahmed Rıfâî'nin ilk eşi Hatice Hatun'un ölümünden sonra, Râbia Hatun ile evlenmiş ve Salih isminde biroğulları dünyaya gelmiş ise de, Salih evlenmeden vefat etmiştir.⁸ Dolayısıyla Seyyid Ahmed-i Kebir er-Rıfâî'nin erkek çocuğundan nesebi gelmediğini öğreniyoruz.

Rıfâî Tarikatının kurucusu Seyyid Ahmed-i Kebir el-Rıfâî'nin büyük bir ihtimalle torunlarından veya halifelerinden-dervişlerinden veya müridlerinden es Seyyid Ahmed-i Kebir Rıfâî, tarikatını yaymak amacı ile, o devrin ilim merkezlerinden biri Amasya'ya geldi. Tekke ve zaviyesini kurdu. Büyük bir topluluğu kendisine bağladı. O tarihlerde Amasya'da üç Ahmedî bulunmaktaydı. Bu sebepten bazı karışıklıklar vuku buldu ise de, şair, alim, fazıl, keramet ehli Seyyid Ahmed Kebir Rıfâî bellidir. Bazı tarihçiler, Bağdad- Vasıt şehri yakınlarındaki dedesinin türbesine gömülen, tarikatın kurucusu Seyyid Ahmed Kebir Rıfâî'den konumuz olan Ladik'de medfun Seyyid Ahmed Kebir-i ayırmak için O'na Küçek (küçük) Seyyid Ahmed Rıfâî de demektedirler.

Ladik'te bulunan türbesi kapısı üzerindeki I.Abdülhâmid Devrindeki yenilene kitâbesine göre Irâk'ta bulunan Seyyid Ahmed'in oğlu, Seyyid Ahmed Geylânî'nin neslinden olduğu anlaşılmaktadır. Aziz dostumuz, M. Dursun Kaya tarafından okunan kitâbe metni aynen şöyledir:

Evliyâ-i tac-ü tahtın kutbi Şah Abdülhâmid
Kim ana olmak diler İskender-i Dar'a mürîd
Hem anın baş Çuhadâr-ı Seyyid Abdullah Ağa
Hazret-i Nuri Efendi zâde ol merd-i resid
Gavs-ı Azam Şeyh Abdülkâdir-i dir nesli hem
Seyyid Ahmed Hâle olmuştur nesebe ol hafid
Şimdi anın türbesin himmetle tecdid eyledi
Beyti mâmur oldu dersem de saf-ı nur-u Ahmed
Hak Teâlâ hürömeti için ol velî.. nin
Hazret-i Şah-ı cihânın ömrünü kılsın mezid
Hâle muhtac oldu mahza kali birle eyleme
Bu mücedded türbenin seridesin küfdesin ?
Dehina üryan-ı sevâ kaale yaz tarihini
Seyyid Ahmed Hâle gel bu türbedir leys-i cedid

1045 H. ?/ 1635 M.

Ahmed Eflâkî'nin Ariflerin Menkıbeleri adlı eserinde , Seyyid Ahmed Kuçek Rıfâî hakkında şöyle bir hikâye yer almaktadır ⁹:

" H i k â y e - Yine naklonlunur ki : Abdal'ın ve Ahrar'ın özü, Seyyid Ahmed Kuçek Rıfâî (Tanrı ruhunu rahatlandırın) bir gün Amasya şehrinde, Çelebi hazretlerini ziyârete gelmişti. Aralarında hadsizhesapsız latifeler ve ilahi bilgiler anlatıldıktan sonra Seyyid Ahmed'e mensup olanlardan (Ahmedîyan-Ahmedîler) bir cemaat içeri girdi ve ellerinde büyük bir kabak olduğu halde okumağa başladılar ve sema'a katıldılar. Semada çok heyecanlar gösterip deliliklerde bulundular. Seyyid Ahmed, özür dileme makamında : " Ariflerin Sultanı ve sultanların Arifleri ma'zur görsün; Zira bizim deliler çok zamanlar böyle kabak sesiyle sema ederler" dedi. Çelebi hazretleri de " Çok güzel, dervişlerin yaptıkları bütün işler hoş görülür ve sevilir, fakat şurası gariptir ki, sizin müridler boş kabakla raksediyor, bizim dostlar ise, dolu kabakla sema yapıyorlar. Bu sema ile o sema arasında büyük bir fark var" buyurdu. Bunun üzerine Seyyid Ahmed, iyi bir at ve bir Mısır elbisesi hediye edip mürid oldu. Çelebi hazretleri de sırtındaki elbiseleri

Seyyid Ahmed'e giydirdi, arkadaş ve kardeş oldular...

Sultan Veled'in oğlu ve Mevlevî Tarikâtinin 4. Postnişini olan Ulu Arif Çelebi, yani Emir Arif-i Kebir; ömrünün büyük bir kısmını seyahatle geçirmiş, Larende (Karaman), Beyşehir, Akşehir, Karahisar, Amasya, Niğde, Sivas, Tokat, Birgi, Denizli, Menteşe, Alaiye, Antalya, Bayburt, Erzurum, Irak, Tebriz gibi şehirleri dolaşmış, mevlevî Derğahları kurmuştur. Fütüvvet ehli olan Ulu Arif Çelebi, devrinin büyükleri ile iyi geçinmiş, fakat diğer tarikâtları gereğince hoş karşılamamıştır. Zira Mevlevî tarikatı yeni kurulmuş olup yayılma devresindedir. Ulu Arif Çelebi, 1320 tarihinde vefât etmiştir.

Yukarıda zikredilen hikayeden anlaşıldığına göre Seyyid Ahmed Kuçek Rıfai, Amasya'da Ulu Arif Çelebi ile görüştüğü kesin olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Eflaki'nin zikrettiği gibi, Seyyid Ahmed Rıfai'nin, mevlevî tarikatına girdiği söylenemez. İki tarikat Pirinin birbirlerine karşı hoşgörü, tolerans ve muhabbetlerini, iki tarikatında, insanları olgunlaştırmak amacıyla olduklarını, ikisinde aynı amaca hizmet ettiklerini yansıtır. Bununla birlikte islâm tasavvufuna göre, kutup mertebesine erişen zatlara, her tarikatın mensubu olması gayet tabiidir. Seyyid Ahmed-i Kebir'in mevlevîliği tanıdığı, kardeş tarikat olarak kabul ettiği manasını çıkarmak yerindedir.

Diğer taraftan, Seydi Tacüddin ibni Seydi Ahmed er-Rıfai'nin bir grup dervişi ile birlikte Konya'ya geldiği ve Celâleddin Karatay Medresesi'nde ateş, şiş ve güzlerle bir gösteri yaptığı¹⁰, Mevlana'nın kızı Kira Hatun'un bu zikir şeklini çok beğendiği, Hz. Mevlana ile çağdaş olabileceği de ihtimaller arasındadır. Bu durumda, Tacüddin Seyyid Ahmed-i Kebir, hem Hz. Mevlâna Celâleddin-i Rumî ile hem de Hz. Mevlâna'nın torunu Ulu Arif Çelebi ile de görüşmüştür. O halde bu iki zatla çağdaştır. Yaklaşık 1250 ? - 1335 ? tarihleri arasında yaşadığı söylenebilir. Evliya Çelebi'ye göre Orhan Gazi devrinin ulularından olup 1351'de vefat etmiştir. Bize göre bu vefat tarihi biraz geçtir. Seyyid Ahmed-i Kebir'in oğullarının yaşadığı tarihtir. Evliya Çelebi burada Seyyid Ahmed-i Kebir'i, oğulları ile karıştırmıştır.

A. Gölpınarlı tarafından yayınlanan Vilâyetname'de Baba İlyas ile çağdaş olan Dede Garkın'ın Ahmed el-Rufâî le görüştüğü¹¹ belirtilirse de Baba İlyas'ın 1240'da idam edilmesi dolayısıyla bu görüşme mümkün görünmemiştir. Zira; Rıfai tarikatının kurucusu Seyyid Ahmed Rıfai'nin (1182) de vefat etmiştir. Taceddin Ahmed Rıfai ise, daha geç bir tarihte Anadolu'ya geldiği söylenebilir.

İbn Batuta, XIII. yüzyılda Anadolu'ya yaptığı seyahatte de Küçük Seyyid Ahmed-i Rufâî ile karşılaştığını yazar. İbn Batuta, Mekke'ye gelerek hac vazifesini yaptıktan sonra Medine'ye gelir. Daha sonra Meşhed-i Ali'ye uğrar. Daha sonra Basra şehrine hareket eder. Yolu üzerindeki Vasıt şehrine gelir. Vasıt şehri Seyyid Ahmed-i Kebir erRufâî'nin tahsil yaptığı şehirdir. Burada, Seyyid Ahmed Rufâî'nin bizim kanaatimize göre torunu ve bizim konumuz olan Şeyh Küçük Ahmed er-Rufâî ile karşılaşmasını şöyle bildirir : " ... Vasıt'a vardığımızda, kafilâ ticaret için üç gün eğleşti. Bu müddet zarfında Vasıt'dan bir günlük mesafede bulunan Ümm-i Ubeyde adı ile bilinen köydeki velîyullah Ebu Abbas Ahmed Rıfai Hazretlerinin kabrini ziyaret etmek istedim. Vasıt'ın ileri gelenlerinden ve fakihlerinden Şeyh Takıyüddin bin Abdulmuhsin Vasıt'dan beni oraya götürmek üzere yanıma bir arkadaş katmasını rica ettim.

Bu bölge halkından Benü Esed ileri gelenlerinden üç kişiyi refakatime verdi ve beni kendi hayvanına bindirdi. Öğlen üzeri yola çıktım. O gece Benü Esed ileri gelenlerinden birinde misafir olduk. İkinci gün öğle vakti Rivak'a ulaştık. Burası büyük bir ribattır. İçinde binlerce derviş bulunur. ziyâretini niyet ettiğimiz veliyullah Ebu'l Abbas Ahmed-i Rufâî'nin torunu (hafidi) Şeyh Ahmed Küçük'in oraya gelişine tesadüf eyledik. Bu zat, Rum ülkesinden (Anadolu'dan) ceddinin kabrini ziyâret maksadıyla gelmiş idi.Revak Meşihati (şeyhliği) ana müntehi oldu.İkinci namazı kıldıktan sonra tabl ve def çalınıb dervişler raksa başladılar. Akşam namazını müteakip, pirinç ekmeği, balık, süt ve hurmadan ibaret olan yemek getirildi. Halk yedikten sonra yatsıyı kıldılar. Şeyh (Küçük) Ahmed (Rufâî) ceddinin seccadesine oturduğu halde dervişler zikir ve bundan sonra sema eylediler. Evvelce hazırlanmış olan yüklerle odun ateşe verildi. Dervişler raks ederek ateşin ortasına girdiler. Ateş tamamen sönmüceye kadar kimi içinde yuvarlandı, kimi ateşi ağzına aldı.Bu cemaatin adeti böyledir. Taife-i Ahmediye (Rufâîler) onunla tanınırlar. Bunlardan bazıı büyük bir yılanı alıp, başını dişleri ile sıkarak koparır¹².

İbn-i Batuta , seyahatnamesinde bugünkü Amasya ili Taşova ilçesindeki Sonusa'ya da uğramış ve özetle şu bilgileri vermiştir : "...Amasya yakınında Sonusa beldesi vardır ki, Ebu Abbas Ahmed Rıfâî hazretlerinin evladı orada sakindir. Şeyh İzzeddin bu cümleden olup, el yevm revak şeyhi ve sahib i seccade-i Rıfâî'dir. Biraderleri Şeyh Ali, Şeyh İbrahim ve Şeyh Yahya'dır. Bunların cümlesi, Şeyh küçük Ahmed bin Taceddin Rıfâî'nin evladıdır. Küçük, sagir manasınadır. Bunların zaviyesine inerek diğerlerinin feyzü rüçhanlarını müşahade eyledik..."¹³

İsmet Parmaksızoğlu tercümesinde ise bu konu şu şekilde tercüme edilmiştir : "... Oradan Amasya'ya gittik.Burası da büyük bir ırmak kenarında, bağ ve bostanlarla kaplı, meyvelik ve ağaçlık güzel bir şehirdir. Irmak üzerine kurulan dolaplarla çekilen su, evleri, bostanları sular, cadde ve çarşıları geniştir. Buraya da Irak Sultanı hükmetmektedir. Tanrının velilerinden Ahmed Rıfâî hazretlerinin çocukları burada oturmaktadırlar. Bu tarihlerde Postnişin ve tekkenin şeyhi İzzeddin olup, kardeşleri Şeyh Ali, Şeyh İbrahim ve Şeyh Yakub ile hepsi Taceddin-i Rifai'nin oğlu Şeyh Küçük Ahmed'in çocukları bulunmaktadırlar. Biz onların tekkesine inmiştik.Bu suretle her birinin bir-birine olan üstünlük ve erdemlerini gözlerimizle izlemiştik." ¹⁴

İbn-i Batuta, eserinin diğer bir sayfasında da şu bilgiyi vermektedir : "... Sonra İzmir'e hareket ettik.Burası deniz kenarında büyük bir şehirdir.Fakat büyük bir kısmı haraptır. Kale şehrin üst kesiminde bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Orada Ahmediye (Rufâî) tarikatı şeyhlerinden faziletli Şeyh Yakub Kebir zaviyesine indik. Zaviyenin dışında ise Şeyh İzzeddin ibn-i Ahmed Rufâî ile karşılaştık. Şeyh Ahmed'in refakatinde büyük şeyhlerden zade-i Ahlatı ile mollalardan yüz derviş vardı. O beldenin emiri, bunlar için çadırlar kurdurmuş, Şeyh Yakub da ziyafet çekmişti.Ben de bu ziyafette hazır bulunarak onlar ile görüştüm." ¹⁵

Ali'nin Genel- Ahbar adlı eserinden¹⁶ anladığımızı göre; Seyyid Ahmed Kebir Rifai, Anadolu'ya gelip.Amasya civarında yerleşmişlerdir. Büyük keramet göstererek sahib-i hal ünvanıyla şöhret bulmuştur.1004 H. 1595 M. se-

nesinde , yazar Amasya'da Anadolu Hazinesi veznedarı yetkilisiyken Ladik kasabasına gelerek Seyyid Ahmed Rifai'nin mezarını ziyaret etmiştir. Yazar; Şeyhin Vakfiyesi, mezarında yazılı belge ve menkıbelerden anladığına göre,- Seyyid Ahmed-i Kebir, 63 yıl ömür sürmüş, 40 yıl seyahatle ve dünya işlerinden ayrılıp ilimle meşgul olmuştur. 23 yıllık evliliği vardır. Kendisinin yaptırdığı camide gömülüdür. Caminin vakfiyesi 752 H. / 1351 M. tarihlidir. Sultan Orhan zamanına denk gelmekte olup, ölüm tarihi bilinmemektedir. Ahmed Rifai, Şeyh Ali'nin müridi iken keramet göstermiş , on yıl yalınayak yaya olarak yedi defa hacca gitmiştir. 40x40=1600 defa lafz-ı erbainin gizli ve açık manalarına ulaşarak okumuş, ömrü boyunca 1.000 kerre Kur'an-ı Kerim'i hatmetmiştir. Kendisi Şeyh iken, Divani adlı müridinin keramet ve liyakatini anlayarak, kendi yerine halife yapmıştır.¹⁷

Prof.Dr. Ahmet Yaşar Ocak, Menakıb'ul-Kudsiya Fi Menasib'ül-Unsiya adlı makalesinde; Simdiye kadar Dede Garkın hakkında bütün bilinenler, Hacı Bektaş-ı Veli Vilayetnamesi'nde mevcut bir pasajdan ibaret olması itibarıyla, Menakıb'ul-Kudsiya'daki bu kısım, söz konusu şeyhin kimliğini biraz olsun aydınlatmaya yarayacak niteliktedir. Bu bölümde Dede Garkın'ın Seyyid Ahmed-i Kebir-i Rifa'i ile olan karşılaşmaları da nakledilmektedir " derken Baba İlyas'ın, Dede Garkın'ın halifesi olarak Amasya'ya yerleşmesine değinir. Dipnotunda da; çok az tanınan ve kimliği hakkında değişik rivayetler bulunan Seyyid Ahmed-i Kebir'in bazı kaynaklarca İkinci Osmanlı Hükümdarı Sultan Orhan Beg'in devrinde yaşamış olduğu kabul edilmektedir, demektedir.¹⁸ İbni Batuta ile Ulu Arif Çelebi ; Şeyh seyid Küçük Ahmed-i Rufâi'yi gördüğünü, görüşüğünü bildirdiğine göre, Ladik'de kabri bulunan Seyyid Ahmed Rufâi'nin Sultan Orhan Gazi devrinde yaşadığı kesinleşiyor.

Prof.Dr. İsmail Erünsal ile Prof.Dr. Ahmet Yaşar Ocak tarafından bir kitap halinde yayınlanan Elvan Çelebi'nin Menakıbu'l-Kudsiyye Fi Menasibi'l-Ünsiyye adlı eserde¹⁹ ise, daha geniş aşağıdaki bilgileri vermektedirler :

" Adı, Rifai tarikatının kurucusu olup Bağdad'da yaşamış ve 1182 tarihinde vefat etmiş bulunan Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali er-Rifai ile karıştırılan bu zatı, Elvan Çelebi Dede Garkın'a çağdaş gösterip onunla karıştırılmaktadır. 1595-96 yılında Amasya'da Rum Eyaleti Defterdarlığı'nda bulunan ve Ladik'deki Seyyid Ahmed-i Kebir-i Rifai'ye izafe olunan türbeyi ziyaret ettiğini ve burada onun vakfiyesini ve menakıbnamesini okuduğunu bildiren Mustafa Ali, bu zatın büyük bir velî olduğunu söylemektedir. Ona göre Seyyid, Orhan Gazi zamanında Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş ve burada bir müddet yaşadıkdan sonra 63 yaşında ölmüştür; vakfiyesi 752/1352 tarihini taşımaktadır. Evliya Çelebi ise, O'nun Orhan Gazi zamanında yaşadığını doğrulayarak 752/1351'de öldüğünü söylerken, bir başka yerinde de Muhyi'd-Din Arabi (öl.1241) halifesi olduğunu yazmak suretiyle çelişkiye düşer. Hüseyin Hüsameddin de, adeti olduğu üzere kaynak göstermeksizin Seyyid'in 713/1313 tarihinde Hicaz'dan Amasya'ya gelerek Hanikah-ı Mes'udiye'ye indiğini belirtir.

"Bu durumda ortaya çıkan sonuç, Seyyid Ahmed-i Kebir Rifai'nin Orhan Gazi zamanında yaşadığıdır. Ne var ki, Elvan Çelebi'nin bizzat kendisinin 1352'lerde hayatta olduğu hatırlanırsa, çağdaşı olan bu meşhur zatı tanıma-mazlıktan gelerek, Dede Garkın'a çağdaş yapmasının izahı mümkün değildir.

Ata binmez Dede dıvâra binür
Dıvar altında ât gibi atulur

Dede Garkın karametin görür bir
Bir dıvâra biner yürir ol şir

Birbirine mukabil oldu bular
Yir ü gök toldı toptolu envar

Güni ta'rif kıla mı zerre
Bahr-ı ummana ne diye katre

Dil-ile dinlemek ol muhal-durur
Dile ol ma'rifet hayal-durur
Himmetün hazır olsun iy sultan
İy ki sunmuş ata sana Sübhan

Devlet anun ki sana tuş oldu
Dünyede ahiretde hoş oldu

Zahiri batını münevverdür
İşkun-ıla müdam enverdür.

760 H/1358-59 M. senelerinde Çorum- Mecidözü /Elvan Çelebi'de Elvan Çelebi tarafından yazılan eserde yer alan Seyyid Ahmed-i Kebir Rufâî'nin, Orta Anadolu'da da ne kadar sevilip sayıldığını göstermesi de dikkate şayandır. Aynı zamanda, Kırşehirli ünlü tarihçi Aşıkpaşa'nın oğlu Elvan Çelebi'nin ağzından Dede Garkın'ın Seyyid Ahmed-i Kebir erRufâî'den el aldığı , yani Rufâî tarikatına girdiğini anlıyoruz. XIII. yüzyıl Anadolu'su, bu şekilde birlik ve beraberliği temsil etmişler, çok sonraları ise, ayrılık ve bozulmalar husule gelmiştir. /Maveraünnehr'de intişar eden ne kadar tarikat varsa, tetkik edildiklerinde; esasda, özde ve nihai gayede bir farklılık olmadığı, ancak usulde bazı farklılıklar bulunmasına karşılık Türkler'in Anadolu'ya intikalinden sonra, usülden ziyade esasa ve hatta itikadi değişikliklere tesir eden bozulmaların daha çok o günün siyasi olaylarının güdümünde zuhur ettiği kanaatindeyim.

Bu satırların yazarının büyük dedesi²⁰, Haremeyn Evkaf Müfettişi Esseyyid Abdurahman bin İsmail Akifzade Amasyavi'nin 1221 H/ 1806 M. tarihinde ölümünden iki sene önce yazdığı, 1320 H/ 1902 M. tarihinde istinsah edilen, o devrin hocalarının oto-biyografisini veren ve halen İstanbul Millet Kütüphanesi arapca yazmalar arasında yer alan, Kitabü'l Mecmu Fil Meşhuri Ve'l Mesmu adlı eserin 40- 41. sayfalarında, ecdadı Bayram sülalesi hakkında bilgi verirken "...ceddi Akif Mustafa Efendi bin ebi Muhammed Bayram Efendi el Merzifonî mevliden ve'l Amasi... el-ledifi min nesli'sh şeyhi es-seyyid Ahmedî'l Kebir elma'rufi bı-sahibi hal tayyaballahu serahu ve ce'ale'l cennete misvahi el-medfun el nûzar bi-Ladik bi-kurbi Amasya ve hüve min sülaleti eşrafi'l-müntesibine ila Zeyne'l-Abidin veledi seyyidi Hüseyin es-şehid bi-Kerbela ve fi-sebili'l mevla gureti aynü'l-resul semareti Fatimetü'l Betül radiyallahu Ta'ala

Bu durumda söylenecek olan, Mustafa Ali, Evliya Çelebi ve belki de onlara dayanan H. Hüsameddin'in kesinlikle yanlış olduklarıdır. Üstelik zaman itibarıyla Elvan Çelebi'nin, adı geçenlerin hepsinden daha eski olduğu unutulmamalıdır. Nitekim Seyyid Ahmed-i Kebir-i Rifai'nin yaşadığı belirtilen devirde Anadolu'yu dolaşan ve bu arada Amasya'ya ve Ladik'e uğrayan ünlü seyyah İbn Battutu'da da, o sıralarda burada, Anadolu'daki bütün Rifailer'in şeyhi durumunda bulunan ve tarikatın kurucusu Ebu'l-Abbas Ahmed er-Rifai'nin soyundan gelme Şeyh İzzü'd-Din ve kardeşlerinin oturduğunu haber vermekte, Şeyh Ahmed Küçük bin Tacu'd-Din er-Rifai'nin evlatlarından söz etmektedir.

" A.Gölpınarlı Seyyid'in aslında, Amasya'da vakiyle Ulu Arif Çelebi ile görüşen Seyyid Ahmed-i Küçük-i Rifai olması gerektiğini bildirmek suretiyle bizce gerçeğe yaklaşmaktadır. Çünkü İbn Battuda'nın şahadetine bakılacak olursa, bu zat çok daha eski devirlerde yaşamış görünmekte, fakat sülalesi mensupları hala Ladik'te bulunmaktadır. Seyyah, işte bunlarla görüşüğünü nakletmektedir. Bu sebeple kanaatimizce Elvan Çelebi'nin Seyyid Ahmed-i Kebir-i Rifai adıyla zikrettiği ve Dede Garkın'la müşterek menkabesini anlattığı şahıs, büyük bir ihtimalle Seyyid Ahmed-i Küçük-i Rifai olmalıdır. Zaten kebir lakabını müellifler, sırf bu zatla karışmaması için tarikatın kurucusu olan asıl Ahmed er-Rifai'ye, Küçük yani küçük lakabını da bu berikine (Ladik'dekine) vermiş olmalıdırlar. Her halükârda, Seyyid Ahmed Küçük'in, XIII. yüzyılda Anadolu'da Rifailiği temsil eden bir şeyh olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür " demektedirler Prof.Dr.İsmail Erünsal ile Prof.Dr. Ahmed Yaşar Ocak.

Elvan Çelebi'nin Menakıbu'l-Kudsiyye fi Manasıbı'l-Ünsiyye adlı eserinin 8a varağı arapca- farsca karışımı bir dilde, özetle şöyle bir başlık bulunmakta ve arı türkçe aşağıdaki beyitler yer almaktadır :

" Seyyid Ahmed-i Kebir el-Rufâî (Allah o'na rahmet eylesin) kerametleri izhar etmesi; Arslana binmiş ve yılanı kamçı yapmıştır ve şeyh (Allah zikirleri büyük etsin) divara binmiş ve istikbale gitmiştir :

Hem dakı bir sema' ululardan
Rahmetu'llah ile tolulardan

Kim ne kudret kılır yine zahir
Ol keramat ilmine kadir

Seyyidü'l-halk-hulk şeyh-i kebir
Ol Rûfa'i ki gün gibi balkır

Mar-ı sengin elinde şir-i jıyan
Üzre binmiş gelür ki kanı fılan

Şeyh ister ki göre göstere
Halvetinden revan çıkar Dede

Eyeri hadime işaret ider
Kor divar üzre hadim ata gider

anhü... " ibaresi okunmaktadır. Bu eser arapca olduğundan ve tamamını tercüme ettiremediğimizden, bu sülaleye ait başka bilgiler ve 1050 -1211 H. (1640-1796 M.) tarihi arasında yaşamış alim ve filozofların, hocaların otopiyografisi bulunmaktadır.Tetkike şayandır.

Ayrıca, Amasya ili , eski Arguma, şimdiki Suluova ilçesi Yolpınar, eski adı ile Hakale/Hakla Köyü'nde devrin büyük alimlerinden Şeyh es-Seyyid Ahmed-i Küçük er-Rufâî'nin oğullarından, İbn Batuta'nın Amasya-Sonusa'da (Uluköy) gördüğü Seyyid Necmeddin Yahya er-Rufâî'nin Türbesi bulunmaktadır.²¹

O devirdeki Hakale Nahiyesinde, meşhur alimlerden Rufâî Şeyhi es-Seyyid Necmeddin Yahya er-Rufâî Hazretleri 764 H/1362-63 M. yılında burada büyük bir tekke-zaviye , imaret, ziyafethane yaptırıp 771 H./ 1369-70 M. yılında da vakıflarını tanzim ettiğini H.Hüsameddin Amasya Tarihi adlı eserinde bildirmektedir.²²

Seyyid Necmeddin Yahya er-Rufâî türbesi moloz taştan inşa edilmiş olup, kırıptası ve ceviz ağacından yapılmış ahşap sandukası vardır. Sanduka sülüs yazı ve rumi motiflerle dekore edilmiştir. Sandukanın baş ucunda sülüs yazı ile, es-seyyid,es-şeyh Necmeddin Yahya er-Rufâî rahimehullah ibaresi okunmaktadır. Ayak ucunda ise,yazı ile vefat tarihi olan 771 H./1369-70 M. okunmaktadır.Necmeddin Yahya Hazretlerinin yanında ikinci bir sanduka bulunmakta olup, burada oğlunun yattığı köylülerce söylenmektedir.

Amasya- Suluova Kaymakamlığı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü kanalı ile , köyün eski imamı ve aynı köyden İlyas Hatipoğlu'ndan aldığımız bilgilere göre; Seyyid Yahya Hazretleri, Ladikde medfun Seyyid-i Ahmedî Kebir'in evladı olup, Peygamberimizin 19. göbek torunudur. Ulema ve şuaradan olup, asıl mesleği çilingirliktir. Rivayetlere göre, köy arazisini sulamak üzere Akdağ'dan su getirtmiştir. Zengin vakıf arazileri, aşhane, hamam maalesef satılmış olup, şahıslar elindedir. Çevre köyleri tarafından da sık sık ziyaret edilen türbe civarında bir ahşap bina vardır. Etrafı mezarlıktır. az uzağında yıkık hamam bulunmaktadır. Ayrıca köy'de medrese binası vardır.²³

Ayrıca yine Yolpınar Köyü'nde; Kasım Bey 868 H/1463-64 M. tarihinde medrese, hamam; Muhyiddin Mehmed Çelebi 947 H./1540-41'de medrese ve hamam inşa ettirdiği sebebiyle, bu köyün XIV-XV.yüzyıllarda bir ilim merkezi olduğu söylenebilir. Bir medrese ve bir hamam, bugün ayaktadır.

Amasya ili Taşova ilçesi Alparslan (Yolbaşı) Köyü'nde Şeyh es-seyyid Nureddin Alparslan Hazretleri Türbesi ve tekkesi bulunduğunu öğrendik. Söz konusu köye henüz uğrama imkanımız olmadı.Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide arşivinde rölöve projesi bulunan tekkenin bir külliye olması ihtimali mevcuttur. Minaresinin temelini rastlanmıştır. Çevrede kazı yapılacak olursa, külliyenin temellerine rastlanacaktır.Mahallinde yapılacak araştırmalarda, bu zatın da Seyyid Ahmed-i Kebir'in ahfadından olabileceği ihtimaller arasındadır.

Yukarıda etraflıca incelenen; Ladik'te kabri bulunan Seyyid Küçük Ahmed er-Rufâî; Rufâî tarikatının kurucusu, 1118 M. yılında doğup 1182 tarihinde vefat eden, Basra-Vasıt şehri yakınlarında Ümm-i Ubeyde Köyü'nde gömülü Seyyid Ahmed-i Kebir'in oğludur,turunudur ?. Sulben oğlu-torunu olabildiği gibi, ilmî terbiyeyi O 'ndan alıp halifesi de olma ihtimali mevcuttur. Anado-

→ lu'daki Rufâî tarikatının kurucusudur. Hazreti Mevlana, Ulu Arif Çelebi ve İbn-i Batuta ile görüştüğüne göre, 1270-1325 ? tarihleri arasında devrin ileri gelen alimleri arasında olup hayattadır. Evliya Çelebi, Orhan Gazi ülemalarından olduğunu belirterek, ölüm tarihini 1351 olarak zikreder. 63 yaşında vefât ettiğini, Silsilesinin Eyüp Sultan ve Halit bin Zeyd, Hz. Fatma dolayısıyla Peygamberimize dayandığını biliyoruz. Vakıfları olduğu kayıtlarla sabittir. Evlatlarından biri Amasya-Suluova-Yolpınar Köyü'nde yatmaktadır. Diğer evlatlarının nerede gömülü olduğu hakkında henüz kesin bilgilere ulaşamadık. Taşova- Sonusa beldesinde de herhangi bir ize rastlamadık. Amasya- Tokat civarında olabileceği gibi, Anadolu'nun herhangi bir yerinde de olabilirler. Amcazadesi Şeyh Seyyid Hasan Rifai, Tokat'ta Sünbüllü Baba yakınında gömülüdür.

→ Dolayısıyla, Şeyh es-seyyid Tacüddin Küçük Ahmed-i Kebir elRufâî, XIII-XIV. yüzyıl ile yakın tarihlerdeki yazmalara kadar girmiştir. Cumhuriyet döneminde, latin harflerine geçilirken bir çok yazma eserin yakılıp, toprağa gömüldüğü; son zamanlarda ise, yazmaların Avrupa ülkeleri müze kütüphane ve koleksiyoncularına satıldığı dikkate alınırca, ileri tarihlerde Ladik'de medfun Seyyid Ahmed-i Kebir Hazretleri hakkında geniş bilgilerin çıkacağı ümit edilmektedir. Henüz araştırmalarımızın başında bulunduğumuzu belirtmek yerinde olur.

V a k f i y e ve Diğer Belgeler

Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde yaptığımız incelemede Şeyh Seyyid Ahmed Kebir Rifai'nin vakfiyesine rastlanılamamıştır. Ancak, şahsiyet kayıtlarında bazı bilgiler vardır.

3/1 esas, 217 numara ve 4.397 sırada " Nezaret-i Evkaf-ı Hümayun'a Mülhak Evkafdan Ladik mahallatından zaviye mahallesinde vaki Seyyid Ahmed Kebir Zaviyesi ve Mescid-i Şerif Vakfı. Tevliyeti:Abdulah oğlu Mustafa Efendi üzerinde görülüyor. 30 Mart 1304 / 1888 M. Zaptı: Zaptı tevliyet ve meşihat cihetlerinin bilumum tekke ve zaviyelerin ilga edildiği cihetle meşrutun lehi kalmayan cihetlerin tevcihine mahal ve imkan olmadığından, vakıf tahtı zapt ve idareye alına. 18 Kanunewel 1341/ 1925.

Hazine 412 (Hamis Asker 285) numaralı defterde ise:Mescidi Şerif der dahili zaviye-i an mahallat Ladik .Mütevelli Hafız Abdilahad bin Ahmed 1233/ 1818 M. Müezzin es-seyyid Osman efendi bin Hasan 1174 H./ 1760 M. tarihi kayıtlıdır. Tevliyet-i meşihatın son tarihi ise, 9 Rebiulevvel 1277 / 1861 M. dir.

490 numaralı Amasya muhasebe defteri 511 sayfasında-ise; Vakfı Zaviye-i Kutbü'l Arifin ve Gavsü'l Vasilin, es-Seyyid Şeyh Ahmed-i Kebir , der Kasaba-i Ladik. 1124 H/ 1712 M. tarihi tesbit edilmiştir.

218/101'de ve Amasya Muhasebe 307'de; Ladik Kazasında merhum Seyyid Vakkas Kaddese sırruhü'l-aziz evladına meşrute Merzifon ve Ladik kazalarında Marınca ve Yarımca ve İyne ve Karaca ve Derinöz kurra ve mezralarının tamam malikanesi vakfı kaydı bulunmaktadır.

218/1627 ile Amasya Muhasebe 307'de ; Ladik Kazası Zaviye Mahallesinde vaki Camii Şerif Vakfı (Atik Camii Şerif) ,

3/1 Esas-4400 Şahsiyet Defteri ile, 586 numaralı defterin 138 sayfa 128

sirasında Eshab-ı hayrattan-Emir Ahmed Çelebi vereselerinden Şeyh Taceddin ibni es-Seyyid Mustafa'nın Ladik Kazasında Tekke nam diğer Zaviye Mahallesiinde Yukarı Mescid demekle maruf mescid-i şerifte imam olanlara meşrut 5.000 kuruşluk nukut rubu malikanesinde 24 sehinden 17 sehim vakfı , kaydı bulunmaktadır. 1028 H./1618 M. tarihlidir.

3/2 Esas- 2171 sırada ve Amasya Muhasebe 287'de, Merzifonabad kazasının semere-i Ladik nahiyesinde vakfı evladlık olmak üzere, Yunus mülkünden Yalvar karyesinde nısf mülk, Mübeyyi-i Mustafa veled Hacı Mirza'nın mülkünden Bayat Karyesi malikanesinde iki rubu malikane mutasarrıflığı vakfı kaydı bulunmaktadır.

Ayrıca Şeyhülislam Mehmed Efendi Medresesi Vakfı 3/1-3.109 sırada şahiyeti ve Küçük Evkaf Defteri 98'de kayıtlıdır.

Hızır Paşa Medresesi Vakfı. 218/718; Amasya Muhasebe 300'de kayıtlıdır.

Ahmed Saray Köyü Camii Vakfı, 3/1 Esas- 222/1286'de kayıtlıdır.

Ladik kazası Kabacagöz karyesinde es-Seyyid bini Seyyid Ali Camii Şerif Vakfı 3/1 Esas 217- 3.179 sırada ve Müceddet Evvel Defteri 1379 numarada kayıtlıdır. Seyyid kelimesinden Ahmed -i Kebir Rifai'nın torunlarından olabileceği akla gelmektedir.

Şeyh Seyyid Ahmed-i Kebir Rifai evladlarının şimdiki AmasyaTaşova-Uluköy, eski Sonusa'da ikamet ettiklerini,orada zaviyeleri olduğunu XIII. yüzyıl seyyahı İbn-i Bibi belirtmektedir. O halde şimdi Taşova'nın bir beldesi olan Sonusa'da da bazı kayıtlar olması gerekir. Ladik Belediye Başkanı Sayın Kadir Kanal ile birlikte gittiğimizde herhangi bir ipucu bulamadık.²⁴ Ancak, vakfiye defterleri üzerinde yaptığımız araştırmada; Sonusa kazasına vaki Pir Ahmed ve Yunus Elhak Zaviyesi mühimmatı için Çukualan ve Çökertik Karyelerinin tamam malikanesi vakfı; Sonusa Kazasına tabi Zeytavi karyesinde vaki merhum Seyyid Nureddin Zaviye- imaret ve Tekkesi vakfı; Sonusa kasabasına vaki Hızır Paşa Medresesi vakfı; Sonusa'da vaki Trak Medresesi Vakfı tarafımızdan tesbit edilmiştir.

Prof.Dr. Semavi-Eyice Kapu Ağası Hüseyin Ağa'nın Kurşunlu Cami ²⁵, medresesi ve hamamını yayınlamıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından da yayınlanan kitabe metni aynen şöyledir.

1. [Kadbena haze'l-bina] sahibu'l-hayrat bani-i mebanii'l-meberrat Hüseyin Ağa ibn Abd...

2. [İMu'in eş-şehir] bi-Kapu Ağası fi'l-atabeti'l-aliyyeti liSultani'l-berreyn ve Hani'l-bahreyn ...

3. [İbni]'s-Sultan es-Sultan Bayezid bin Muhammed Han halled Allahu Subhanehu...

4. [mülkehu ve Sulta] nehu fi eyyami devletihi min kurazeti cudihi ve ihsanihi fi tarih sene 892 ,

Kitabe anlamını Prof.Dr. Semavi Eyice şöyle veriyor :

Bu binayı, denizler ve karalar Hakanı Sultan oğlu Sultan Bayezid bin

Mühammed Han'ın, Allah mülkünü ebedi kılsın, yüce kapısında Kapu Ağası diye meşhur, hayırlı eserler sahibi Hüseyin Ağa bin Abdülmuin cömertlik ve ihsanın bir eseri olarak, Sultan'ın devrinde, 892 (1486/1487) yılında yaptırdı, Allah onu mağfiretine garketsin.

Bugün kitabenin baş kısmı kırık ve kayıptır. Yeni inşa edilen cami içinde bulunmakta olup, halk, yeni caminin duvarına monte edileceğini söylemektedir.

Amasya'da bulunan Şeyh Hüsameddin Türbesi'nde yatan Akdağı-zade es-şeyh Hüsameddin Efendi ile oğlu Muhyiddin Efendi'nin zikri geçen türbede yattığı ve Sonusa'lı olduğunu Amasya Tarihi yazarı Hüseyin Hüsameddin bildirmektedir²⁶. Muhyiddin Efendi'nin Hakale'de medresesi olduğu da dikkate alınır, Hüsameddin Efendi ile Muhyiddin Efendi'nin Ladik'de medfun Seyyid Küçük Ahmed-i Kebir'in neslinden olabileceği akla gelmektedir ?. İlerideki araştırmalar, gerçekleri ortaya çıkaracaktır. İsim ve tarih benzerliğinden doğan yanlışlarımız varsa , araştırmacı genç nesil mutlaka bunları düzelterektir...

L a d i k ' d e B u l u n a n d i ğ e r V a k ı f l a r

Ladik'e ait kayıtlar tarandığında aşağıda belirtilen vakıf adları ile vakıf camilerin isimlerini de öğrenmek kabil olmaktadır:

- Polat Camii,
- Hızır Bey Medresesi,
- Şeyhülislam Mehmed Efendi Medresesi,
- Paşmakçı Mescid-i Şerifi,
- Osman Bey Malikanesi Vakfı,
- Yahşi Mahallesi, Hacı Ahmed Mescidi,
- Destar-ı Davud Paşa, Gazi Sultan Mehmed Han Hz. Camii,
- Zaviye Mahallesi, Atik Camii şerifi,
- Ladik, Ayvalı Sokağı Mescidi (bu Sokak, muhacirler için teşkil edilmiştir)
- Ladik Kazası,Polatlı karyesi Sultan Mustafa Han Camii,
- Ladik, Şehreküstü Mahallesinde El-hac Yunus Camii,
- Ladik Kazası'na tabi Kafkasya Muhacirleri için yeni inşa edilen Sovanlı Karyesinde Kara Mahmud Mescidi,
- Kumluk Mescidi,
- Lilanlu Mescidi,
- Sunullah Paşa Vakfı,
- Hacı Abdullah Mektebi Vakfı,
- Emir Ahmed Mescidi Vakfı,
- Mes'ud Bey Mescidi Vakfı,
- Sultan II. Beyazıt-ı velî'nin eşi Bülbül Hatun Vakfı.

Dipnotlar:

1 Sadi Bayram, Samsun-Ladik ve Seyyid Ahmed-i Kebir Hazretleri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi dergisi, S.5, Samsun,1990, s.11-22

2 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Zuhuri Danışman Çevrisi, C.4, İstanbul,1972,s.87. —

3 Abdi-zade Hüseyin Hüsameddin,Amasya Tarihi , C.1,Ankara, 1986, s.314

4 M.Çağatay Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1980, s.22

5 Evliya Çelebi Seyahatnamesi ,Zuhuri Danışman Çevrisi, İstanbul, 1972, C.3, s.40

6 Abdi-Zade Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, C.1,Ankara, 1986,s.316317. 7. İslam Alimleri Ansiklopedisi, Türkiye Gazetesi, C.6, s.83-102; C.7, s.261

8 Mustafa Tahralı, Ahmed er-Rıfai, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.2, İstanbul, 1989, s.128,

9 Ahmed Eflaki, Ariflerin Menkıbeleri (Tahsin Yazıcı tercümesi), C.2, Ankara, 1954, s.378-379.

10. A.g.e., s.716.

11. Menakı Hacı Bektaş-ı Veli,Velayetname, (Neşreden Abdülbaki Göpüranlı), İstanbul 1958, s.177.

12) İbn-i Batuta, Tuhfeti'n - nuzzar fi garai'ib'el emsal ve Acaibi'l esfar,Seyahatname-i İbn-i Batuta Tercümesi. (Mütercim: Damad-ı Hazret-i Şehriyari Mehmed Şerif), C.1,Matbaa-i Amire, İstanbul 1333-1335, s.197; İbni Batuta Seyahatnamesi, Mümin Çevik tercümesi, C.1-2, Üçdal neşriyat,İstanbul-1983, s.126 ; İbn-i Batuta, 1325 tarihinde Hac maksadıyla memleketi olan Tanca'dan ayrılmış ve Ekim 1349'da memleketine dönmüş.Beni Merin Hükümdarlarından Ebu İnan Faris b.Ebi'l Hassen'in arzusu üzerine gezi hatıraları Muhammed b.Cüzey el Kelbi tarafından yazılmıştır. Ancak notları, Hindistan'da Kul şehrinde soygun sırasında elden çıktığından, hafızada kalan bilgiler verilmiştir. Anadolu tarihi bakımından önemlidir.

13 İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, (Haz:İsmet Parmaksızoğlu), 1000 Temel Eser,Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-1971, s.27.

14 İbni Batuta Seyahatnamesi, İstanbul-1333-35, s.327; Mümin Çevik sadeleştirme, İstanbul-1983, s.204

15 İbni Batuta Seyahatnamesi, İstanbul-1333-35, s.335-336; Mümin Çevik sadeleştirme, İstanbul-1983, s.209.

16 Gelibolu Mustafa Ali, Küh'n'ül-ahbar, İstanbul,1277, C.5, s.61-62 .

17. Eski kaynakları tarafıma lütufeden ,yardımlarını gördüğüm, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi , Tarih Bölümü öğretim üyelerinden Sayın Prof.Dr. Ahmet Yaşar Ocak'a burada teşekkürü zevkli bir borç bilirim.

18. Ahmet Yaşar Ocak, XIII ve XIV.Yüzyıllar Anadolu Türk Tarihi Bakımından Önemli Bir Kaynak: Menakıb'ul-Kudsiyya Fi Menakab'ül Ünsiyya ,İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi Ord Prof.Dr.İ.Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, S.32, Mart 1979, İstanbul,1979, s.96

19. Elvan Çelebi, Menakıbu'l-Kudsiyye Fi Menasibi'l-Ünsiyye Haz.İsmail Erünsal-A.Yaşar Ocak,İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3223, İstanbul,1984,s.XLV-XLVII,

20. Amasya Tarihi yazarı Abdi-zade Hüseyin Hüsameddine göre bu sülalenin meşhurları şunlardır: Bayram Beyzade Melik Gazi adıyla tanınan Melikül Ümera İsmail Bey (89 H/1416 M.tarihinde vakıflarını tanzim etmiştir) ; Kadı Sadreddin Receb Çelebi (Ölümü 900 H./1495 M.) ; Kadı Sadreddin Recep Çelebi torunu Divan Katibi Sadi Efendi; Şeyhülislam Ankaralı Bayram-zade Zekeriya Efendi (1514-1593) ; oğlu Zekeriya-zade Şeyhülislam Yahya Efendi (İstanbul-Beşiktaş'da Dergahı vardır. Hacı Bayram Sülalesinin Ankara kolundandır. 1531644 .Amasya Tarihi, s.262) ; Amasya Sultanıye Medresesi Müderrisi Merzi fonlu Mustafa zade İdi (İydi) Bayram Efendi (1033 H./1624 M.Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan ve Sultan Ahmed'e ithaf edilen Divan-ı Bedi'anın şairi, 1688'de Trablus Şam Mollabına tayin olup gider.Amasya, Recep Çelebi Türbesi'ne gömülmüştür. Sadreddin Recep Çelebi'nin torunudur. (Amasya Tarihi,eski türkçe s.199 ,yeni bas.s.160; s. 238,262); İydiefendizade Mustafa Akif Efendi (1717 İtanbul Köprülü Mehmed Paşa Darülhadis müderrisi,Amasya Ayas Ağa Müderrisi, Amasya Müftüsü ve Beyazıt Sukanisi Müderrisi,,1731 tekrar Amasya Müftüsü,1732 Hacca gitmesi,7 Mart 1759 vefatı.Şair ve müderris olup, Amasya Hatuniye Mahallesinde çeşmesi vardır. Amasya, Recep Çelebi mahallesinde mescid i-şerif yaptırmıştır. Amasya Nasuh Baba Türbesi'nde gömülmüştür s.173,176; Ölüm tarihine düşürülen beyit: Geldi yetmiş üçde emr-i ırci'i,Makamat-ı Hariri tarzında Bedi'a ismi divanı vardır. Muksemül-fünun, Kasa'idi Mimiyye ve Ayniyye isimli eserleri vardır. Bkz. Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifler, İstanbul, 1333, s.367) ; Mustafa Akif Efendi'nin kardeşi şair ve müderris Atuf Ahmed Efendi (Hızır Paşa Medresesi Müderrisi 1713,1727 vefatı;İydzade Akif Mustafa Efendi'nin diğer kardeşi İydzade Seyyid Abdurrahim,İ.12.1719 Amasya Nakip Kaymakamı,Temmuz 1720 Zile Kadısı,1726 Amasya Nakip

Kaymakamı, ve müftü, 125.1735 Amasya Naibi, Kasım 1744 vefatı (C.4 Ek. s.9,25,29,57,74); İydzade Hafız Mehmed Efendi, Amasya Esnaf ve Bedesten Kethüdası olup Mayıs 1768'de Başayan oldu, Ocak 1769'da vefat etti; İydi zade Mustafa Akif Efendi'nin oğlu Kamil İsmail Efendi, Amasya Sükaniye Müderrisi ve Müftü 127.1769,1774 Hacca gâmesi, 1775 İstanbul'a gönderilmesi (C.4 Ek. s.126,128); Kamil İsmail Efendi'nin kardeşi Seyyid Abdurrahim; Es-Seyyid Abdurrahim Efendi 1223 H./1808 vefatı, İstanbul Şehzade Camii haziresinde gömüldü. Amasya Müftüsü (18.10.1799), Haremeyn Evkaf Müfettişliği yapmış ve Sultan III. Mustafa'nın kızı Beyhan Sultan'ın vakfiyesini tasdik etmiştir. 7 adet tarih ve tasavvufla ilgili yazma kitapları vardır. el-Mecmu' mine'l-Meşhud ve'l Mesmu adlı eserinin istinsah kopyası İstanbul Millet kütüphanesindedir.s.271 ;Şu'letü'l - Yakîn, Unvanü'l-Meşayih,Takribü'l-Mübteda, Sebîlü's-Salikin,Mühimmat-ıSofiyye, Teracümü'l Meşayih Vel-Ülema, Mir'atün Nazirin Fi Münebbihatü'l-Tahriri adlı eserleri vardır. Tarikat-ı Nakşibendi olduğu bir nüshası Yahya Efendi Kütüphanesinde mevcut Mir'atün Nazirin nihayetide mezkurdur. Mecellet'ül-Mehakim isminde fetvası vardır. Bkz.Bursalı Mehmed Tahir,Osmanlı Müellifler, İstanbul, Matbaa'yı Amire, 1333, s.374); es-Seyyid Abdurrahim Efendi'nin oğlu, Amasya Bayazıt Medresesi müderrislerinden Molla İdi Efendi 1818, s. 239; Cumhuriyet'in ilk yıllarında Hacı Bayramoğlu Kadı Ahmed Efendi; Ömer Efendi, Lütfi Efendi,Hacı Reşit Efendi,Hacı Osman Efendi; Merzifon Müftüsü Hacı Bayramoğlu Hacı Salim (Bayram) Efendi,Hacı İhsan Bayram (Rufâi şeyhi) .Merzifon'da Camid mahallesinde Eyyüp Çelebi Camii diye anılan Camii İyd'de bu sülâleye aittir (Bkz.S.Bayram,Merzifon Ulu Camii yeri ve Merzifon'daki eski eserler,Kültür ve Sanat, T.İş Bankası Yayınları,S.4, Ankara,1990, s.70).Bu sülâlenin Ankara kolundan, meşhur şeyhülislâm-şair Bayram-Zade Zekeriya Efendi ve oğlu Şeyhülislam, şair Yaya Efendi çıkmıştır. Yahya Efendi'nin İstanbul-Beşiktaş'da Dergâhu vardır.Kanuni Sultan Süleyman'ın suti kardeşidir.(Bkz. Amasya Tarihi, s.262).

21 Türkiye'de Vakıf Abide ve Eski Eserler, C.1, İkinci baskı, Meteksan Matbaası, Ankara, 1983, s.328-333.

22 Abdi-zade Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, Sadeleştirilmiş baskı, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 1986, s.281-285.

23 .Bu bilgileri derleyen, fotoğraf göndermek lutfunda bulunan Amasya ili Sulhova ilçesi Kaymakamı ve Halk Eğitim Merkezi Müdürüne, eski köy imamına ve İlyas Hatipoğlu'na teşekkür ederim.

24 .Ladik Belediye Başkanı Sayın Kadir Kanal'a ilgi ve yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

25. Semavi-Eyice, Kapu Ağası Hüseyin Ağa'nın Vakıfları, Edebiyat Fakültesi Araştırma dergisi Prof. Albert Louis Gabriel Armağanı Özel Sayısı, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978, s.167-169; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından :Kitâbeler, C.1, İstanbul,1927, s.82; Albert Louis Gabriel, Monuments, s.118

26 Abdi-Zade Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, C.1, Ankara, 1986, s.165.